

Václav Bělohradský: Prokletí majdanismu

Zástupy uprchlíků, utopené děti vyplavené na břehy staré Evropy, davy před ostnatými dráty, muž s dítětem v náručí, kterému dívka s mikrofonem v ruce podrazí nohy, lidé za plotem, kterým se hází jídlo jako šelmám v kleci. Hrozí, že hejna mediálních supů přemění ty obrazy utrpení na morální kýč, na exhibici evropské humanitární a pečovatelské moci. Morální kýč je útočištěm špatného svědomí jak na levici, tak na pravici, věčné je pokušení intelektuálních „krásných duší“ řešit politické problémy antipoliticky – většími dávkami lásky k lidstvu a etických pravd.

Američtí vojáci a busty Saddáma Husajna, Irák, březen 2004

FOTO: John Moore, [ČTK/AP](#)

středa 28. října 2015, 10:00

Uprchlická krize v Evropě není než nejdramatičtějším příznakem globálně iracionální správy světa starými (post)koloniálními velmocemi, které ve svém celku tvoří Západ. Západ vede válku proti ISIS, ta ale může být racionální a legitimní jen v té míře, v níž vojenskou mocí brání před zkázou státy, které sám kdysi vytvořil, byl jejich garantem a partnerem. Legitimita těch států byla nezodpovědně a radikálně podlomena tím, že v nich Západ podpořil síly usilující o změnu režimu, jak ukazuje patetický pokus USA rozlišit mezi těmi, kdo bojují proti Asadovi legitimně, ve jménu alternativní (demokratičtější?) formy vlády, a těmi, kdo naopak proti němu bojují nelegitimně na straně ISIS.

Výsledkem každé změny režimu na Středním východě je v současné historické situaci *desekularizace* státu a jeho následný rozpad. Západní intervencionismus vyvolal konflikty, které proměnily v trosky postkoloniální státoprávní uspořádání Středního východu, některé státy jako Libye, Irák či Sýrie přestaly de facto existovat, možnost obnovit je ve starých hranicích a zajistit jim loajalitu jejich občanů je stále menší; když milióny strádajících

obyvatel z území zhroucených států uprchnou, na vyklizeném území zač ne vznikat ISIS samovolně.

Může být Západ demiurgem a garantem nových států, jejichž hranice by se rýsovaly staronovou koloniální tužkou na teritoriích ubráněných před ISIS? Ne, svět už není tak malý, aby mu Západ mohl vládnout, současná krize je důsledkem toho, že si to neumí připustit a začít budovat na nových etických a politických základech multilaterální správu světa.

„Nebojme se uprchlíků, Syřané jsou vzdělaní a prospějí německému hospodářství,“ říká například část Němců. Je to pravda, školský systém v Sýrii byl celkem dobrý zásluhou modernizační politiky Asadů, která uhájila stát před islámským radikalismem – žádná mince nemá jen jednu stranu. Není ale přesun těch to „vzdělaných lidských zdrojů“, jak se říká v globálním *ptydepe*, z té válkou rozvrácené země jen jinou formou vykořisťování Třetího světa, převlečeného tentokrát do humanitárního kabátu? Návrat uprchlíků do Sýrie je přece tím méně pravděpodobný, čím úspěšnější bude jejich integrace v nové vlasti.

Davy uprchlíků na hranicích Evropy jsou fenomén, který má dvě příčiny. První má hluboké kořeny v dějinách 20. století, všichni jsme tu viníky. Z každé doby vidí většina z nás *osvětlenou figuru*, jen „myslitelé“ vidí pozadí skryté ve tmě. Tou osvětlenou figurou byla studená válka, konflikt komunismus versus kapitalismus, Západ versus Východ, který do sebe všechny jiné konflikty vtahoval. Po roce 1989 jsme zůstali zaslepeni studenou válkou, co nebylo osvětleno virtuálním atomovým hřibem, jako by nepatřilo do dějin, jen do „podchodů, krypt a děr, které za sebou dějiny zanechávají“ – jak říká Eugenio Montale.

Když studená válka skončila, vítěz (jak si sám začal hrdě říkat) chtěl spolknout poraženého a co nejrychleji ho strávit. Říkalo se tomu přechod na tržní ekonomiku neboli Washingtonský konsenzus – rychlá privatizace, deregulace, vyrovnaný rozpočet. Skládka odpadků studené války, kterou byl Třetí svět, zůstala ve tmě, nová osvětlená figura doby, napětí mezi Severem a Jihem, se vynořila v celém svém epochálním smyslu až v novém tisíciletí.

Všechno, co nás dnes ohrožuje, je důsledkem euroamerického zaslepení studenou válkou, pro které jsme neviděli, že po jejím konci je naším prvním úkolem reálná dekolonizace Třetího světa, kterou napětí mezi komunismem a kapitalismem znemožňovalo. Západ si zvolil jinou prioritu – přechod k tržní ekonomice, úkol méně naléhavý, ale výnosnější. A Východ se podřídil. Tuto epochální příčinu současného věku chaosu je obtížné napravit, chaos přivolává chaos.

Je tu ale ještě druhá příčina současného stavu, která nemusela nastat, je dána náhodným politickým vývojem, stačilo, aby volby v USA v roce 2000 vyhrál Al Gore a ne G. W. Bush (ostatně rozdíl hlasů mezi nimi byl nepatrný a zpochybňovaný). Nedošlo by k invazi do Iráku legitimizované lži ani k následné sérii katastrof na Středním východě. Především by se ale fantazie spolku *neocons*, mesianistických konzervativních utopistů, nestaly majákem zahraniční politiky Spojených států. Prezident Bush se snažil vyvážit deficit legitimnosti, který provázal jeho zvolení, příklonem k neokonzervativní pravici, která považovala USA za stát, jemuž vítězství ve studené válce zajistilo právo planetárního vměšování se do uspořádání všech států na zemi pod hlavičkou prosazování světové vlády „demokracie, lidských práv a tržní ekonomiky“.

Syřané protestující proti Asadově režimu, únor 2012

FOTO: [Reuters](#)

Označím mesianismus amerických neokonzervativců formulí *majdanizace zahraniční politiky*. Tou metaforou chci zachytit představu, že protesty na různých náměstích jsou vždy projevem vůle k demokratickému uspořádání státu – jak zaslepeně eurocentrické bylo například pojmenování arabské jaro! Obecněji můžeme *majdanismus* definovat jako víru ve vznik demokracie spontánní „transsubstanciací (předpodstatněním) protestujících davů v politický systém“. Je to mystifikace, mobilizační energie *majdanů* je většinou postavena na nadvládě identitárního diskurzu, který je morem demokracie, náměstí plná protestujících zástupů se jen v určitých historických situacích transformují v demokratické instituce.

Majdanismus je jednou z podob víry v rozhodující roli *antipolitiky* v dějinách Evropy. Přesněji tím slovem můžeme označit katastrofální důsledky přecenění teatralizované reprezentace jednoty na náměstích a podcenění strukturálních podmínek demokracie. Prvním tragickým příkladem *majdanizace zahraniční politiky* byla západní podpora kosovského separatismu „humanitárním bombardováním“ Srbska, prezident Bush jen přejal a rozvinul tento přístup k zahraniční politice.

Dodejme, že antiinstitucionalismus je ve významné míře vepsán do evropské politické tradice, ve své proslulé studii *L'Amour et l'Occident* Denis de Rougemont ukazuje na příkladu evropského pojetí lásky antiinstituční energii západní tradice „autentického citu“: ve srovnání s autentickou vášně je manželství vyprázdněná instituce, vášnivý cit je vždy vzpourou proti instituci, je revolucí, která rozvrací, co přikazují normy.

Zaslepení *majdanismu* podléhala v minulosti především demokratická levice, proto byla obviňována z přecenění emocí v politice; demokratická pravice byla spíše realistická, byla proto obviňována ze služebnosti institucionálnímu statu quo. Za Bushovy vlády došlo k obratu. Neokonzervativní pravice – v rozporu s tradicí – připsala davům na náměstí status *globálního lidu* bojujícího za prosazení „lidských práv“ a demokracie, jehož zjevená vůle legitimizuje intervencionismus USA – každá intervence USA je osvobozením.

Americký neokonzervativní mesianismus se propojil s postkomunistickým antikomunismem, a vytvořil tak toxickou směs identitárního kýče a agresivity, jejímž důsledkem bylo desetiletí „humanitárních bombardování“ a mezinárodního intervencionismu, jedna z nejhorších epoch v mezinárodní politice. Evropa se roztrhla na *starou*, k americkému tažení do Iráku kritickou,

a *novou*, „postkomunistickou“, která za ním na základě svých historických zkušeností stojí, jak tvrdil Donald Rumsfeld. Svou bezvýhradnou podporou vpádu do Iráku udělal Václav Havel z Česka vlajkovou loď té *nové Evropy*.

Příkladem pohrdavého postoje k historicko-institucionálním podmínkám ustavení demokratického systému vlády je nedávný rozhovor s Karlem Schwarzenbergem v Právu. Na otázku, zda cítí vinu za podporu válečné politiky USA a západních spojenců v Iráku, Afghánistánu či Libyi, odpověděl: „Špatné svědomí nemám, poněvadž pan Kaddáfí i pan Husajn byli čistokrevní vrazi, kteří vraždili vlastní lidi.“ Na otázku, zda Husajn a Kaddáfí nebyli lepší než Islámský stát, odpověděl, že nemůže říci, že „svržení krutého a bláznivého diktátora je špatný počin. Chyba byla, že jsme tam potom neposlali žádné vojáky pěšky. Když dělat válku, tak jedinec pořádně. Pouze leteckými útoky to nejde. Kdyby spojenci v roce 1945 rozbombardovali Německo a nikdy tam neposlali okupační armádu, tak by tam dodnes vládli nacisté“.

Do Iráku Američané „poslali vojáky pěšky“, ale demokracii tam ti „pěší vojáci“ nevytvořili, naopak přišla vlna násilí, mučení a útlatku, která vytvořila v zemi atmosféru nedůvěry a beznaděje a milióny uprchlíků. Obhajoba války v Iráku (či Libyi) dovoláváním se americké okupace nacistického Německa je příkladem mystifikujícího odkazování na historii („Kolik historického analfabetismu se dá natěsnat do jediné analogie,“ říká o tom Tony Judt). V Německu byla demokratická politická kultura jen poražena, ne zničena. Měla své vlastní intelektuální zdroje a hluboké kořeny, jak dokazuje i obrovský vliv německých demokratických intelektuálů v americkém exilu na politickou filosofii USA.

George Bush ml. při projevu před americkými vojáky v katarském Dauhá, červen 2003

FOTO: ČTK/AP,

Do hranic postkoloniálních států vepsaly koloniální mocnosti záměrně náboženské a menšinové konflikty, které od počátku ty státy oslabovaly, nebo i rozkládaly (připomeňme si krvavý rozpad Pákistánu a vznik Bangladéše). Jejich hranice byly výsledkem strategických dohod mezi koloniálními mocnostmi, formy vlády v takové historické konfiguraci byly nutně autoritativní až diktátorské; samostatný stát byl proto významnými částmi národa vnímán jako pokračování kolonialismu. Síly, které vedly boj za osvobození od koloniální moci, se často obracely proti vlastní vládě, v níž viděly moc delegovanou kolonizátory a vykonávanou v jejich prospěch.

V Bagdádu si Američané zorganizovali jakýsi *majdan* vlastními silami, nechali strhnout sochu Saddáma Husajna „jakoby osvobozenými Iráčany“. Diktátorovu moc ale nevystředila demokracie, jen zhroucený stát, chaos, davy zoufalých uprchlíků a krvavé formování nového „islámského“ státu – například křesťanská menšina měla za Husajna svou svěbytnost a podíl na vládě, dnes v podstatě zanikla.

Jsou geopolitické konfigurace, v nichž fakt, že se vládne, je důležitější, než *jak* se vládne, protože absence vlády by vedla ke krvavým a dlouhotrvajícím občanským válkám. Na pozadí rozvratu Iráku musíme vnímat celou hollywoodskou tupost věty, kterou Bush ohlásil dobytí Bagdádu – „Úkol je splněn“.

Majdanismus charakterizuje nezodpovědné eurocentrické zkreslování historického kontextu států, do jejichž politických systémů Západ zasahuje. Aktivisté *majdanismu* využívají rozsáhlého vlivu ve veřejném prostoru k šíření zjednodušeného pohledu na vznikání a zanikání politických režimů a na procesy jejich proměn. Pokrytecky také maskují cynické kompromisy s minulostí, ve které nakonec každá intervence vyústí.

Majdanismus vyznačuje zaprvé pojetí demokracie jako (na náměstích) zjevené „vůle lidu k demokracii“, která legitimizuje intervenci Západu; a zadruhé totální podcenění historických podmínek ustavení a fungování demokratických režimů.

Vznik fungující demokracie má tři klíčové a navzájem úzce propojené podmínky. První je *marginalizace konfliktů*. Označují tou formulí fakt, že konflikty uvnitř demokratické společnosti nepřinášejí žádné straně ani totální porážku, ani totální vítězství, řeč demokracie není „ano ano, ne ne“, ale „více, či méně“. Boj mezi vykořisťovatelem a vykořisťovaným nemá jiné řešení než totální vítězství jedné strany, konflikt mezi nimi je třeba převést na spor o „více, či méně“ (o vyšší platy a vyšší záruky), aby měl demokratické řešení. Předpokladem demokracie je, že boj na život a na smrt nahradí hra podle sdílených pravidel, která jsou ve svém celku „civilizačním statkem“; v takové hře, jejíž pravidla si účastníci volí, může každá strana utrpět jenom marginální porážku, kterou lze v příštím kole zvrátit. Když se významné menšiny bojí, že vítězství protistrany povede k jejich zničení, nastává „deficit marginálnosti“, potenciální občanská válka, konec nadějí na demokracii.

Konflikty se marginalizují v produktivním veřejném prostoru, kde se prosazuje „vhled“ do historické podmíněnosti každé hodnoty a hlediska, a rozkoly se tak redukují na pouhé „spory“: smrtelná kontrapozice „buď (protestantismus), nebo (katolictví)“ se stává pouhým sporem mezi dvěma různými *opinio* (názory) občanů. *Občanství*, loajálnost ke státu, relativizuje spor mezi konfesemi: všichni jsme občané, někteří katolíci, jiní protestanti. Druhou historickou podmínkou demokracie je proto *produktivní veřejný prostor*, kde porozumění historické podmíněnosti rozkolů mezi hledisky vede k jejich relativizaci a následné redukci na spory vedené podle sdílených pravidel.

Třetí podmínkou je ustavení *hegemonie kultury rovnosti a empatie*, která je v západních společnostech úzce spojena s rolí literatury a umění vůbec. Umění, zvláště literatura, rozvíjí realistické zobrazení lidských zkušeností ve světě, a tím připravuje půdu pro porozumění druhým. Hegemonie rovnosti je klíčová, lidé navzájem si rovní žijí v jednom společném světě, zatímco nerovnost svět rozbíjí na světy nesrozumitelné a navzájem neprostupné. Jen ve společnosti, kde kultura rovnosti získává hegemonii, vznikají sdílené slovníky, které nás učí empatii.

Procesy a okolnosti, za nichž se tyto tři podmínky demokracie ustavují a konsolidují, souvisejí s mezikulturní komunikací a konflikty mezi civilizacemi, nelze je ustavit vojenskou intervencí.

Václav Bělohradský

FOTO: [Právo](#)

Zbývá odpovědět na otázku, proč měl v posledních desetiletích *majdanismus* takový úspěch, proč se stal politickým programem USA, proč mu tak málo intelektuálů kladlo důsledný odpor.

Majdanismus fungoval jako fetiš, k němuž se přimykáme, abychom mohli přijmout nesnesitelnou pravdu o naší společnosti, totiž strašnou nehybnost, do níž se Západ propadl po konci studené války.

Jejím prvním důsledkem je nezastavitelný rozklad levice a každé ideologie alternativy ke statu quo a také rostoucí neschopnost poučit se z krizí, které jsou důležitými nositeli informací. Krizemi se ale plýtvá, jejich potenciál změny je promarňován. Myšlení pomocí alternativ je hluboce zakořeněné v evropském pojetí světa, absence alternativy vyvolává úzkost, *majdanismus* je funkčním substitutem víry v dějinné alternativy. Je to ideologie, k níž se Západ upíná, aby unesl ekonomickou globalizaci, která žádnou alternativu nepřipouští, všechny její krize končí vždy posílením těch sil, které ji způsobily. Teatrálnost *majdanů*, *Occupy Wall Street* nebo průvodů *Rozhořčených* (Indignados) nahrazuje politickou vášeň, silnou identifikaci s univerzalistickým ideálem, která byla oživujícím jádrem politických dějin demokracie. *Majdanismus* je šidítko, které nás směřuje s koncem dějin, na jejichž strhující *effervescence* jsme si jako Evropané zvykli.

Hrozí, že se nepoučíme ani z této krize na našich hranicích, že ji promarníme jako finanční krizi z roku 2008. Před branami Evropy se objevily zástupy *stateless people*, které dobře známe z našich vlastních dějin. Jsou to lidé bez státu, kteří nemají jiná práva než ta lidská, ale paradoxem *lidských práv* je, že zaručit je může zase jen nějaký stát, ne lidstvo samo. Umíme ten paradox domyslet?

Morální povinností Evropanů je uprchlíkům pomoci, protože jsme jejich utrpení způsobili kolonialismem a následně *majdanizací mezinárodní politiky*, která rozvrátila státy Středního východu. Řešením této krize není integrace miliónů *stateless people* do evropských států, ale

rozhodné ukončení krvavé sezóny *majdanismu* a euroamerického mezinárodněpolitického inženýrství.

Václav Bělohradský, SALON, [Právo](#)